

प्रवेश सं० १६०२३

विष्णु

विषयः धर्मशास्त्रम्

क्रम सं०

नाम ग्रावणदादशपञ्चकेयो निर्णयः (सप्तमाणाः)

ग्रन्थकार

पत्र सं० १-१२

श्लोक सं०

अक्षर सं० (पंक्तौ) २३

पंक्ति सं० (पृष्ठे) ९

आकारः ८.२ x ५.७

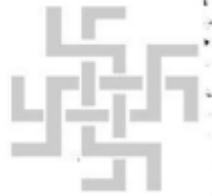
लिपिः देवा.

आधारः ७७७.

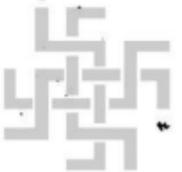
वि० विवरणम् ५.

पी० एम० यू० पा०--७७ एम० सी० ई०--१६५१--५० ००० 13923

नं. १६३७

॥ अथ श्रवण द्वादशी विष्णुपंचक ॥
॥ यो निर्णयः ॥ शुभं भवतु ॥ ७५ ॥

श्र०
१

श्रीरामायनमः॥अथश्रवणद्वादर्शीनिर्णयः॥श्रवणयोगेद्वा नि०
दशपुपवासानारदीयेदशितिः॥शुक्लावायदिवाकृष्णाद्वादर्शी
श्रवणान्विता॥तयोरेवोपवासस्थत्रयोदश्यांतुपारणं॥एका
दश्यांतुविध्यांसंप्राप्तेश्रवणेनदा॥उपोष्याद्वादर्शीपुण्या
सर्वपापक्षयावहा॥धर्मसंहितायामपि॥यदातुशुद्धद्वादश्यां
नक्षत्रंश्रवणंभवेत्॥तन्नक्षत्रेचोपवासएकादश्यायुतंफलं॥
शुक्रवारादियोगेप्राशस्त्यमुक्तंतत्रैव॥श्रवणद्वादर्शीपुण्या १
पुण्याभागीरथीसरित्॥भृग्वंगारकसंयुक्ताश्रवणद्वादर्शी
सिता॥षष्ठीवर्षेर्भवेद्वापिनभवेदितिमेमतिः॥मासोपवा

सादधिकंश्रवणद्वादर्शीव्रतं॥श्रवणद्वादर्शीसमंनभूतंन
भविष्यति॥श्रवणद्वादर्शीमुक्त्वानास्तिश्रेष्ठतरातिथिः॥
श्रवणद्वादर्शीविष्णोर्वसिरंप्रीतिदंष्ट्रणां॥सालग्रामोह
ररूपंतुलसीहरिनेत्रजा॥एकादशीहरिदिनंनक्षत्रंश्रव
णंहरेरिति॥श्रोणाद्वादर्शीचमध्यान्हव्यापिन्योग्राह्ये।
तदाहयुधिष्ठिरंप्रतिश्रीकृष्णः॥भविष्यात्तरपुराणे॥म
ध्यान्हव्यापिनीश्रोणाद्वादर्शीचतथैवतु॥नहुरास्त्राग
मादेशोमध्यान्हादूर्ध्वमप्यणु॥विष्णुधर्मोत्तरपि॥द्वाद
श्याश्रवणस्यापिमध्यान्होपरिसंगमः॥दैतैवोपोषणंका

श्र० २ यंन्यूनचेन्नैवकारयेत्तति ॥ नभस्यशुक्लायाः माघकालगुनयोः ३६ नि०
 कायाद्वादस्याः श्रवणस्य च मध्यं दिनव्यापित्तत्रैवोक्तं ॥ नभस्यद्वा
 दशीशुक्लाकृष्णामाघेयकालगुने ॥ श्रोणाचद्वादशीचैकउभे मध्यं दि
 नेरवौ ॥ उपोष्यात्तु प्रयत्नेन विष्णुभक्तैर्विशेषतः ॥ तत्रैवान्यदपि ॥ वि
 ष्वर्क्षंतु यदा पूर्णं द्वादशीविषमा भवेत् ॥ उपवासो न कर्तव्यो गार्ग्य
 स्य वचनं यथेति ॥ श्रवणयोगे कृष्णद्वादस्याः पुण्यत्वमभिहितं मा
 स्यपुराणे ॥ द्वादशीश्रवणोपेता कृष्णा पुण्यतमा तिथिः ॥ ननु सोते
 न संयुक्ता तावत्येव प्रशस्यते ॥ षष्ठीघटिकाश्रोणासंयुक्ताद्वादस्यु
 पोष्या ॥ तदपि भविष्ये ॥ संपूर्णषष्ठिघटिकाव्याप्याहोरात्रसंयुता ॥ २
 द्वादशीश्रोणयुक्ता च ह्युपोष्याविष्णुतत्परैरिति ॥ नचैकोनषष्ठिघ

टिकात्रयस्त्रिंशत्सलाधिका ॥ श्रोणाचपौर्णमासीचनोपोष्यादि
 ष्युतत्परैः ॥ उत्तराषाढमिश्रं यत् श्रवणं तत्सरित्यजेत् ॥ पूर्वत्रयदि
 संपूर्णं परत्र श्रवणं पुनः ॥ तदानोपोषणं कार्यं द्वादस्यां विष्णुतत्परैः ॥
 संपूर्णषष्ठिघटिकानोपोष्यात्सर्वथातथेति ॥ भविष्योत्तरपुराणे
 षण्णवत्यध्याये निषेधवचनानां सत्वात् ॥ संपूर्णषष्ठिघटिकास्या
 दिविधायकानां सत्वादेवं विरोधे स निकथं निर्णयति वाच्यं ॥ तेषां
 विरोधे उदितैवादिबन्धव्यवस्थितविकल्पः ॥ सचैत्थं ॥ निषेधकव
 चनानां विष्णुपंचकपरत्वाद्द्विधायकवचनानां केवलश्रवणद्वाद
 शीपरत्वात् ॥ पुराणांतरे च विधिते समाख्यावचनं ॥ द्वादशीश्रव
 णोपेता मध्याह्ने दृश्यते यदि ॥ सोपोष्यात्सर्वयत्नेन नोपोष्यात्स्य
 थातदेति ॥ उभे मध्यं दिने ह्यसोपोष्यादिष्णुतत्परैः ॥ संपूर्णष

अ० २
 छिनाञ्जस्कनिःसंदेहमुपोषणमिति॥विपक्षेबाधकमुक्तं भविष्ये। नि०
 द्वादश्यांश्राणंयुक्तायायानकुर्यादुपोषणं॥पुण्यं दुःखैरिततेनेत
 यासौनरकंत्रजेदिति॥मत्स्यपुराणं॥द्वादश्यांश्राणंशुक्रायानक्ष
 त्रंश्रवणंयदि॥उपोष्याद्वादशीतत्रहरिमभ्यर्चयेन्नरः॥नारदीये॥
 उत्तराषाढावेधरहितःश्रवणंयुक्तः॥भाद्रेतुशुक्रद्वादश्यांनक्षत्रं
 श्रवणंयदि॥श्रवणद्वादशीनामसाप्रोक्तामुनिपुंगवैः॥उत्तरा
 वेधरहितःश्रवणोद्वादशीयुतः॥यदिप्राप्नोतिमध्यान्हंकुर्यात्त
 स्यामुपोषणमिति॥पुराणांतरेतु॥उत्तराषाढसंमिश्राश्रवण
 द्वादशीयदि॥सुरयाबिंदुनास्पृष्टंगंगाभद्रवसंत्यजेदिति॥य
 दापूर्वतिथौएकादशीश्रवणद्वादश्यापवासोनेरंतयेणप्राप्नु
 यात्॥तदापारणंविनापूर्वोपवासस्यासमाप्तत्वात्॥द्वितीयो

पवासक्रमो न संभवति॥असमाप्तव्रतेपूर्वेनैवकुर्याद्भूतांतरमि
 ति॥व्रतमध्येव्रतांतरोपक्रमनिषेधात्॥पारणांतरं व्रतं तैयमिति
 पारणेनैवव्रतसमाप्तिश्रवणाच्चेतिचेदुत्तरसर्वतिथीषुनैरंत
 येणोपवासाशक्तौउदकपारणंकृत्वाद्वितीयोपवासक्रमःका
 र्यः।तस्याशिताशितरूपत्वेनाभयनिवहिकत्वात्।असितान
 सितरूपत्वंचतस्ययजुवेदब्राह्मणेभ्युते।यदानुपवसेत्क्षोभ
 कःस्याद्यदश्रीयात्तुरुद्रोस्यपशूनमन्येनापोभ्रातितन्नेवाशि
 तंनेवानशितंनक्षोधुको भवतिनास्यरुद्रःपशूनभिमन्यत
 इति।प्रकृतेतुएकादशीद्वादश्यादेवतं कथादुदकपारणमंतरे
 णापिनकुर्यात्।तथायस्मरति॥एकादशीद्वादश्यादेवतं
 दशीसमुपोषयत्॥नतत्रविधिलोपस्यादुभयोदेवतहरि

तिस्कां दे ॥ ननु उपोष्य द्वादशीं शुद्धां विष्णुर्क्षेण समन्विता ॥ ए नि०
 कादश्युद्धवं पुण्यं नरः प्राप्नोत्यसंशयं ॥ एवमेकादशीत्यक्त्वाद्वा
 दशीसमुपोषयेत् ॥ पूर्ववासरजं पुण्यं नरः प्राप्नोत्यसंशयं ॥ द्वा
 दशीश्रवणोपतात्याज्या ह्येकादशीतिथिः ॥ श्रवणद्वादशीश्र
 वणानृणां संसारमोचनी ॥ द्वादशीश्रवणोपता विष्णुप्रीतिक
 राशुभा ॥ वैष्णवद्वयसंयोगाद्दशैवोपोष्यामहातिथिरिति ॥
 नारदीयस्मृत्यंतरधर्मसंहितावचनैः एकादश्यामुपवासत्वा
 गेन द्वादशीदिनोपवासविधानादुभयोपवासो नुपपन्न इति
 चेत् ॥ न ह्युक्तवचनानामेकादश्युपवासनिषेधतासंयुक्तं
 तु श्रवणद्वादश्युपवासस्यावश्यकतायां अन्यथैकादशीभो
 जनप्रसक्तौ अपत्यविनाशायुः क्षयकरनरकपातसुकृतहा

निरित्यादिकमापयेत् ॥ एवं च दिनद्वयेषु उपवासः सर्वथाकार्यः ॥
 यदा तु श्रवणैकादशीद्वादशीचस्पृशति सा विष्णुभ्रंखला ॥ त
 दुक्तं पद्मपुराणे ॥ द्वादश्येकादशीस्पृष्टानक्षत्रं श्रवणं यदि ॥ सा
 विष्णुभ्रंखलानामसायुज्यफलदामता ॥ विष्णुधर्मपि ॥ ए
 कादशीद्वादशींचनक्षत्रं श्रवणं यदि ॥ सा विष्णुभ्रंखलानाम
 सर्वपापप्रणाशिनी ॥ द्वादशीश्रवणक्षिचस्पृशेदेकादशीय
 दि ॥ एवं च वैष्णवोयोगो विष्णुभ्रंखलसंज्ञकः ॥ तस्मिन्नुपो
 ष्यविधिवन्नरः प्रक्षीणकल्मषः ॥ प्राप्नोत्यनुत्तमां सिद्धीं पुन
 र्वात्तिवर्जितामिति ॥ इतिकेवलश्रवणद्वादशीनिर्णयः ॥
 अथ विष्णुपंचकनिर्णयः ॥ तथा च भविष्यात्तरधर्मप्रतिकृ

वि० ५ ष्यः॥सूतः॥पृथासुनोद्वापरांतेभ्रातृभिःसहितोचयौ॥द्वारा नि०
 वतीधर्मराज्ञस्यमानोदिवानिशां॥तत्रस्थितंजगन्नाथं
 गम्यचचतुर्भुजं॥पृष्ठकृष्णंदेवेशंविष्णुपंचकनिर्णयं॥न
 मःसर्वभवायाथब्रह्मणेनंतराक्तये॥कृष्णायवासुदेवायगो
 पीनांपतयेनमः॥यदित्वहमनुग्राह्योभ्रातृभिःसहितो नघ॥
 संदेहंमेयदुश्रेष्ठतंलंछेतुमिहार्हसि॥विष्णुव्रतंसमारख्यातं
 महापातकनाशनं॥उद्यापनंतद्विधानंतत्फलंतुमयाश्रुतं॥
 इदानींश्रोतुमिच्छामिश्रोणाया निर्णयंहरे॥कियद्यद्विपरि
 मिताश्रोणोपोष्याव्रतेनरैः॥कासुतियिषुसंयुक्तानग्राह्या ५
 तद्दस्वमे॥अमायानिर्णयंब्रह्मविस्तरेणमहामते॥एवंपृष्टा

धर्मराज्ञाभगवान्देवकीसुतः॥उवाचपरयाप्रीत्यालोकानांहितका
 म्यया॥प्रोष्टपद्याःसितेपक्षेद्वादश्यांश्रवणोयदि॥विष्णुपंचक
 मादद्याद्द्वतंमस्तीतयेनरः॥तत्रैव॥विष्णुपंचकसंतंचमहापातक
 नाशनं॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनविष्णुपंचव्रतंचरेत्॥तदनुष्ठानेन
 पंचपातकनिवृत्तिर्भवति॥तत्रपंचपातकानि॥ब्रह्महत्यासुरापा
 नंस्वर्णस्तेयंतृतीयकं॥गुरुस्त्रीगमनंचैवतत्संसर्गचपंचममि
 ति॥तदारंभःस्कांदे॥मासिभाद्रपदेशुक्तेद्वादश्यांश्रवणोयदि॥
 तदारभ्यव्रतंकार्यंमार्गशीर्षेथवानुपैति॥ननुमार्गशीर्षेथ
 वानुपैतिसामान्यग्रहणात्मार्गशीर्षेद्वादशीपंचमिश्रित्वा॥
 नायः॥विशेषप्रमाणाभावात्लोकप्रसिद्धत्वाच्चतस्यामपिश्रव
 णाभावाच्चतस्मात्द्वितीयएवावशिष्यते॥नात्रप्रमाणाभावः॥

वि० ६० मार्गशीर्षेतेपक्षेपंचम्याश्रवणोयदि॥मध्याह्नव्यापिनोतोहितदारभ्य नि०
 ६० प्रतंचरेत्॥ इतिस्कादे॥उपवासपंचकंकार्यं॥तत्रकानिदिनानितान्या
 हभविष्यात्तरेयुधिष्ठिरंप्रतिकृष्णः॥एकादशीद्वयेचैवश्रवणपूर्ण
 मासके॥दशैचकारयेइत्यावर्षमेकंकुरुहहेति॥वाराहैपोर्णिमा
 निर्णयः॥दिनमानचतुर्थंशोयामस्त्युच्यतेबुधैः॥याममात्रंभवे
 यत्रपोर्णमावेच्छवोनरः॥उपवासस्ततो न्यूनाघटिकैकाथवाभवे
 त्॥व्रतीविद्धानोपवसेत्पोर्णमासीममप्रियः॥तत्रापिस्त्रुलांतरं॥
 उदयस्परिदिशोवैपोर्णमासीचयामिका॥मध्याह्नव्यापिनीश्रो
 णाह्युपाष्याद्विस्तृतपरैः॥भूतविद्धंपूर्वद्वयंनकार्यं॥तदपिवाराहं॥
 भूतविद्धानोपवसेत्पोर्णमासीमिमामपि॥तत्रयदिभूतवेधरं ६०
 हितापूर्वदिनेशुद्धाभमापरदिनेचस्यात्तदातत्रैवोपवासः॥

नान्नप्रमाणाभावः॥यदिशुद्धापूर्वदिनेचतुर्दश्यांनवियते॥सू
 योदियेतदाकुर्यादुपवासंव्रतीनरः॥इतिवाराहं॥वृद्धेभावेभूत
 विद्याभावेचतदापूर्वद्युरवदशैलेघनंतदपितत्रैव॥पूर्वद्युर्यदिवि
 ननु ६० ह्यास्यात्तदातत्रैवलंघनमिति॥भूतविद्धानोपवसेदित्यनेनवा
 क्येनपूर्वद्वयस्यप्रक्रांतत्वा सूयादियस्य शिनीभमेवेतिकथ
 मितिचेत्सत्यं॥उभयोःप्रक्रांतत्वेपिउपवासस्ततो न्यूनेतिपू
 र्णमासीतुयामिकेत्यादिनापोर्णिमायामिकाग्राह्येत्यादि
 विधिवशात्पोर्णमाउभयस्यशिनीग्राह्येति॥नचतत्रैवपोर्ण
 मासीभमावास्यापरस्मिन् दिवसेपुनः॥यदाभवेत्तदातांतु
 समतीत्येवपारणं॥इत्यनेनपरस्मिन्दिनेउभयपूर्वातिक्रमे
 णपारणाविहितत्वादेवंसत्फलयस्यशेदरंकिंलंघनमिति

वि० वाच्यं॥स्मृतिकौस्तुभेव्येवंविष्णुपंचकत्रतेउदयव्यापिन्यमावा नि०
 ७ स्या॥यामिकालुपौर्णिमा॥मध्याह्नव्यापिनीश्रोणाचग्राह्या॥
 तच्चभविष्यत्पुराणे॥उदयव्यापकोदर्शःपौर्णमासीतुयामि
 का॥मध्याह्नव्यापिनीश्रोणाउपोष्याद्विष्णुतत्परैः॥अन्यत्रा
 पि॥अमावास्यांकलामात्रामवशिष्टामुपोषयेदितिउत्तरवा
 क्यविरोधादुदयस्पर्शनीभामाग्राह्येतिउदयस्पर्शिदर्शित्वे
 तिपूर्ववाक्यविरोधाच्च॥उत्तराषाढमिश्रिताश्रोणानैवोपो
 ष्यामध्याह्नतोन्पूनाचनग्राह्यातद्यापिनीग्राह्या॥तदपि
 वाराहे॥उत्तरामिश्रिताश्रोणानैवोपोष्यान्नतीभवेत्॥ना ७
 पिमध्याह्नतोन्पूनालघनाचभवेद्भूते॥अतोमध्याह्नगा
 ग्राह्याविष्णुत्रतचिकीर्षुभिः॥उत्तरावेधरहितःश्रवणोद्वाद

शीयुतः॥व्याप्तौतियदिमध्याह्नं कुर्यात्तस्यामुपोषणमिति॥स्कां
 देपि॥श्रवणवैश्वभेयुक्तेपक्षात्तेभूतसंयुते॥पूर्वविधानक
 र्तव्यायथासंख्यंपरेहनि॥अनेनविधिनाकुर्यादन्यथानरकंजजे
 त्॥एकोनषष्टिघटिकातथापूर्णषष्टिघटिकाश्रोणापौर्णमासी
 चनोपोष्यात्तदपिस्कांदेचोक्तं॥एकोनषष्टिघटिकात्रयस्त्रिंशत्स
 लाधिका॥श्रोणाचपौर्णमासीचनोपोष्याद्विष्णुतत्परैः॥संपूर्ण
 षष्टिघटिकानोपोष्यात्सर्वथातिथिरिति॥यदामध्याह्नात्पूर्व
 श्रवणोद्वादशीस्यात्तदानैवोपोष्या॥एतदपिभविष्यात्तर॥श्रव
 णोद्वादशीचापिमध्याह्नात्पूर्वमेवचेत्॥खंडितस्यात्तदानैवद्वा
 दश्यांसमुपोषयेत्॥विपक्षेबाधकतत्रैव॥यःकरोत्यभिमाने
 नसयातिनरकंभवमिति॥घटिकावृद्धिस्तुस्कांदे॥त्रयोदशाधि
 कानाङ्गःसामध्याह्नाद्यदाभवेत्॥श्रोणायामपिकर्तव्यविष्णु

वि० ६ भक्तैरूपोषणं ॥ ननु यदि दशमी दिने श्रवणपातस्तदा तत्रोपवासः नि०
 कर्तव्यो न वा ॥ नाद्यः प्रमाणाभावात् ॥ न च व्रतविशेषाद्देवतैक्यात्
 चलसंख्याविरोधाच्च तत्रोपवासः कर्तव्य एवेति वाच्यं ॥ न हि युक्ति
 मात्रेणार्थसिद्धिः युक्तिश्चेत्सर्वापेक्षया उत्तमा चेत्तर्हि गुरोः उत्त
 मत्वात्तन्मलेनैव संमार्जनादिकर्तव्यं स्यात् ॥ तस्माद्युक्तिर्न युक्ता ॥
 वचनात्सवृत्तिरिति न्यायेन वचनस्यावश्यकत्वात्प्रमाणाभावादा
 यः पक्ष उपेक्षणीयः ॥ तस्मात् द्वितीयः पक्ष एवाऽवशिष्यते ॥ ना
 त्र प्रमाणाभावः ॥ दशम्यां श्रवणे प्राप्ते नैवोपोषे इतीतरः इति भवि
 ष्योत्तरे ॥ तत्रैवानर्थफलमुक्तं ॥ दशम्यां श्रवणे प्राप्ते व्रतभीत्या यु
 धिष्ठिर ॥ उपोषणं यः कुरुते व्रतच्युति मवाप्नुयात् ॥ मृतो नरक
 माप्नोति युगानां पंच विंशतिः ॥ यदा माघे कृष्णचतुर्दश्यां श्रोणानो
 पोष्या ॥ तदुक्तं भविष्यषणवत्यध्याये ॥ माघमासस्य कृष्णायां

वि + विष्णुपुराणे ॥ शिवरात्रिदिने प्राप्ते विष्णुभक्तस्तयो भवेत् ॥ उपवासं न कुर्वति कृते नरकमा
 नुयात् ॥ रुद्राक्षानां तु मालोयः कंठे पलाकरथवा ॥ जज्ञायदिसम्यग्भाद्रथात् नारकी भ
 वेत् ॥ वैश्वानससंहितायां ॥ शंखचक्रधरो यस्तु व्रतं कुर्यात्तुराकरं ॥ स सर्वपितृभिः सार्धं त
 चतुर्दश्यां पृथासुत ॥ युक्तश्चेद्श्रवणो राजन्न कुर्यात्समुपोषणं ॥ मा
 घमास्यसिते पक्षे चतुर्दश्यां शिवव्रतं ॥ यद्यपि श्रवणोपेतानोपो
 ष्याद्विष्णुतत्परे रिति ॥ शिवव्रतं शिवभक्तानां कर्तव्यं तदननुष्ठा
 नेऽनर्थफलत्वं च भविष्योत्तरे षणवत्यध्याये श्रूयते ॥ शिवभक्तै
 श्चतुर्दश्यां कर्तव्यं समुपोषणं ॥ कुर्याद्देविष्णुभक्तस्तु विष्णुद्रोही
 भवेद्विसः ॥ विष्णुव्रताभिधानाद्वा श्रवणस्याभिमानतः ॥ उदा
 स्तीनेन वाराजसंगदोषेण वा पुनः ॥ इव्यलोभाद्गयाद्वापियदिकु
 र्यादुपोषणं ॥ सतकलं याति चोरं रोरवं च महास्वन्नं ॥ कुंभीपाके
 ततौराजन्मूढो भवति भूतले ॥ जन्मजन्मान्तरे राजन्विष्णुद्रोही
 भवेद्विसद्वृत्ति शिवव्रतपराणां अनर्थफलत्वं चोक्तं ॥ रुद्रपुराणे
 ईद्रयुम्नसेवादेससदशाध्याये ॥ प्रमादात् शिवरात्रितु यं कुर्वति

गणेशसंज्ञायां ॥ १०

वि० ९ नराधमाः॥नरकेपच्यमानास्तेयावच्चंद्र दिवाकरावितितत्रैव॥अन्य नि०
 ३॥शिवरात्रिंपरित्यज्य विद्वामेकादशतिथ्या॥शैवभावस्वरूपचसो
 हमेवविसर्जयेदित्यानंदकमले॥माघमासेसितेपक्षेचतुर्दश्याशि
 वव्रतं॥यद्यपिश्रवणोपेतानोषायाद्विष्णुतत्परैः॥यस्मिन्दिनेय
 दाचैवशैवंकर्मसमाप्यते॥तदानींविष्णुकर्मापित्याज्यंचफलका
 क्षिभिः॥यथागंगोदकंत्यक्काकूपसंसेवनंतथा॥तथैवशैवसंयु
 क्तंनरैःकर्मचदपितं॥स्कांदेपि॥शैवव्रतादिकंकिंचित्पुराणेषु
 स्मृतिषुपि॥तत्रैदत्रायुक्तविषयंराक्षसानांविधीयते॥ब्रह्मांडे
 पि॥माघमास्यसितेपक्षेचतुर्दश्याद्विज्ञातम्॥शिवरात्रिव्रतं
 नैवकुर्याद्विष्णुव्रतीनरः॥यद्यपिश्रवणोपेतामाघेकृष्णचतुर्द
 शी॥तथापिनैवसोषायाविष्णुभक्तैःकराचन॥शिवरात्रिव्रतं

यैस्त्क्रियतेज्ञानमोहितैः॥ज्ञेयाःपाखंडिनस्तेतुसर्वधर्मबहिष्कृताः॥
 शिवरात्रिव्रतंकुर्यादितियद्दचनंमुने॥तन्मोहायेतिविज्ञेयंननुतत्पर
 ताभवेदिति॥भागवतेच॥भवव्रतधरायेचयेचतान्समनुव्रताः॥
 पाखंडिनस्तेभवंतुसद्यस्त्रपरिपंथिनः॥इति॥यदाहेत्वादिनाशि
 वव्रतेश्रवणोपासनंकुर्वतामनर्थफलवत्वंचोक्तं॥भविष्योत्तरेषण्ण
 वस्यध्याये॥हेतुवादेनवाराजभक्त्यावाधनराधमः॥माघेकृष्णच
 तुर्दश्याउपवासंकरोतियः॥सयातिनरकंधोरंपितकोटिकुलाब्धि
 तः॥राजन्नितियुधिष्ठिरंप्रतिकृष्णोक्तिः॥माघेकृष्णचतुर्दश्याश्र
 वणसंगतेयदि॥तस्मिन्दिनेनकर्तव्यउपवासोह्यसंशयः॥अत्रै
 वोदाहरंतीममितिहासंपुरातनं॥पुराकृतयुगस्यांतेहिरण्यक
 शिपुःप्रभुः॥आसीदुरासादुःखापीशिवभक्तःशिः प्रियः॥तस्य

वि० शालोमहानासीत्कृधर्माख्यायुधिष्ठिर॥विष्णुभक्तःसतांभक्तःस्नान नि०
 १० दानपरायणः॥जपेत्रतेतिनियमेदक्षोभूत्कृमहायशाः॥कदाचिद्दे
 वयोगेनब्रह्महत्याकृतानृप॥सुधर्मणागृहकश्चिद्विजोभोजने
 कृन्नृप॥तदानींदैवयोगेनपाषाणोत्पतद्दृदि॥सब्राह्मणोमृतसे
 नपाषाणेनदृढेनच॥प्राप्तातेनसुधर्मणब्रह्महत्यासुदुष्करा॥
 चिंतयामासभूपालःकथंमेनिष्कृतिर्भवेत्॥एवंचिंतयतीराजन्
 स्वागतानारदोमुनिः॥तदासंपूजयामासपृष्ठमुनिमादरात्॥
 मयाकृत्वाब्रह्महत्याकेनास्यानिष्कृतिर्भवेत्॥इतितेनतुसंपृष्टो
 नारदोम्याहतेमुनिः॥श्रुणुराजन्सुधर्माख्यत्रतंपापप्रणाशनं॥
 चतुर्वेदेपुराणेचस्मृतिभिश्चैवनिश्चितं॥ब्रह्महत्यादिपापानांप्रा १०
 यश्चितंयदिदृशि॥तथात्कुरुराजेद्रविष्णुपंचकमुत्तमं॥प्राष्ठपद्या

सितेपक्षेद्वादृश्याश्रवणोयदि॥तदारभ्यत्रतंकार्यंभवातेपूरणंभ
 वेत्॥एवमुक्त्वा नारदोपिजगामत्रिदिवंप्रति॥तदानींकृतवानरा
 जन्विष्णुपंचकमुत्तमं॥तन्मध्येमाघमासेतुहिरण्यकशिपोःपु
 रं॥जगामत्तत्रकृतवान्वासंधमार्थिकोविदः॥माघेकृष्टोचतुर्दश्या
 श्रवणेसंगतेसति॥हिरण्यकशिपुःश्रीमान्शिवरात्रिव्रतंनृप॥कृत्वा
 स्वयंमहाभागःपुत्रपौत्रादिभिर्युतः॥तस्मिन्दिनेशिवव्रतंशिवप्रीति
 विवर्धनं॥विष्णुहृषकरंयत्रकारयामासदुर्जनैः॥सुधर्मरव्योषित
 त्संगात्विष्णुव्रतपरायणः॥उपोषणंचकृतवान्श्रवणेसंगदाष
 तः॥अज्ञानादपिराजेद्रभयाद्वापिविलोभतः॥तेनदोषेणमहताव्र
 ताद्गृष्टोबभूवसः॥तेनैवदोषेणभवेद्दरिद्रीपापाच्चतस्मान्नरकेचिरं
 सन्॥सतत्रस्थित्वायुगपंचसंख्यानभूमौभवत्कामवशात्सराक्ष

वि० सः॥ ब्रह्मराक्षयो नौ तु स्थित्वा युगत्रातं दश ॥ तदानीं दैवयोगेन गालवो नि०
 ११ भगवान्मुनिः॥ तीर्थयात्राप्रसंगेन तं दृष्ट्वा ब्रह्मराक्षसं ॥ रुदं तं प्रव
 दंतं तं दृष्ट्वा दिव्येन चक्षुषा ॥ उवाच गालवमुनिर्हिताय ब्रह्मराक्षसं ॥
 त्वया कृतं शिवप्रीत्यै दिने संम्यगुपोषणं ॥ तच्छाल्यर्थं शदानीं तु मया
 साकं ब्रजस्व च ॥ वर्षमेकं मया साकं स्नानं कृत्वा विधानतः ॥ मयो
 क्तो हरिवातं च श्रुत्वा मोक्षमवाप्स्यसि ॥ इत्युक्तं ब्रह्मरक्षो वै ते न सा
 कं नदीययो ॥ तत्र स्नात्वा वर्षमेकं श्रुत्वा हरिकथां शुभां ॥ ब्रह्मरा
 क्षसंदेहात्तु मुक्तो मोक्षमवाप्नुवान् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन शिवरा
 त्र्यामुपोषणं ॥ नैव कुर्यात्ततो राजनूराक्षसत्वं गतो यतः ॥ तत्रापि ११
 मुक्तो हि विष्णुभक्तो हि विष्णुव्रतपरायणः ॥ शिवरात्र्यां नोपवसेत्सुवणे सं
 गतेपि च ॥ उदयादभिजिह्वग्नगामिनि श्रुतिवासरे ॥ तत्रैवोपोष

णं कार्यं मुहूर्ते सप्तमेपि च ॥ एकोनषष्टिघटिकात्रयस्त्रिंशत्पलाधि
 का ॥ श्रोणोच्चपौर्णमासी च नोपोष्या विष्णुतत्परैः ॥ उत्तराषाढमि
 श्रंयतश्रवणं तस रित्यजेत् ॥ एकोनषष्टिघटिकाश्रवणद्वादर्शी
 त्यजेत् ॥ पूर्वत्रयदिसंपूर्णं परत्रश्रवणं पुनः ॥ तदानोपोषणं कार्यं
 द्वादश्यां विष्णुतत्परैः ॥ विष्णुर्क्षत्रयदा पूर्णद्वादशी विषमा भवेत् ॥
 उपवासो न कर्तव्यो गार्ग्यस्य वचनं यथा ॥ द्वादश्याः श्रवणस्या
 पिमध्याह्नोपरिसंगमः ॥ तदैवोपोषणं कार्यं न्यूनं च नैव कार
 येत् ॥ देवानां च ऋषीणां च पितॄणां च विशेषतः ॥ अनंनदद्यात्क
 ष्णाहे भगवंतं हरिं विनेति रत्तात्रेयसंहितायां ॥ एकादश्यां यद्वा ब्र
 ह्मनसुदर्शनमस्त्रो भवेत् ॥ अन्वाधानादिदेवानां मंत्रानुच्चार्यके
 वलं ॥ तस्मान्ने विष्णुमुद्दिश्य मूले नैव हुनेत्सधीः ॥ इतिहासमि

माहात्म्यवर्णनं ३

वि० मंपुण्यंश्रुणुयाद्यःसदानरः॥समुक्तःसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंस नि०
१२ गच्छति॥ ॥इतिभविष्योत्तरपुराणेकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेविष्णु
पंचकनिर्णयकैथेनौनामषण्णवत्यध्यायः॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥७॥

